

Željana Nenadić El Mourtada
Gordana Varošaneć-Škarić

SUGOVORNI PROZODIJSKI ZNACI U TELEVIZIJSKOM GOVORU INFORMATIVNOGA PROGRAMA

Sažetak

Željelo se ispitati kako se procjena eksperata – fonetičara, studenata fonetike i gledatelja (N = 101) sugovornih prozodijskih znakova – intonacije, glasnoće, vremenskih parametara – brzine govora, raspodjele stanke te prirodnosti i logičnosti govora šest televizijskih voditelja informativnoga programa slaže s objektivnim parametrima (Cool Edit program i PRAAT): vrijednosti F0 (u Hz), intonacijskih obrazaca, snage govora (u dB), brzine govora (slogova/s), omjera stanke (s). Procjene eksperata bile su znatno strože: govor procjenjuju nedovoljno logičnim, neprirodnom, prebrzim, s premalo stanki, preglasnim kao govor većoj skupini. Njihove se procjene slažu s objektivnim analizama i vrijednostima. Prosječna snaga govora od 79,37 dB odgovara govoru upućenom većoj skupini, prosječna je brzina od 6,42 sloga/s u gornjim granicama normalne govorne brzine, ukupan prosječan omjer stanke je tek 6%, a te se osobine vezuju uz silovit čitaći govorni stil. Najbrži su voditelji RTL Televizije (6,72 sloga/s), potom HTV-a te Nove TV, a tempo artikulacije slijedi taj redoslijed. Eksperti najprirodnijim i najlogičnijim procjenjuju govor voditelja čije su stanke bile raspoređene na primjerenim mjestima, iako s malim udjelom stanke u govoru, s brzinom od 6,44 sloga/s, u njegovom su govoru prevladavali intonacijski obrasci s jednim fokusom, što je poželjno u informativnoj komunikacijskoj strategiji. Govor većine voditelja sugovornim prozodijskim znacima udaljio se od arhetipskoga govora, što se objašnjava prevladavajućim komunikacijskim strategijama uvjeravanja te uzbuđivanja umjesto u informativnom programu poželjnih strategija informiranja i razgovora.

Ključne riječi: televizijski govor, sugovorni prozodijski znaci, intonacija, informativna komunikacijska strategija

1. UVOD

U novije vrijeme pojavom konkurentskih komercijalnih televizijskih postaja u odnosu na dotadašnju nacionalnu u hrvatskom medijskom prostoru zbog društvene demokratizacije, zamijećeni su i novi trendovi u govornoj izvedbi vokalnih govornih profesionalaca u informativnom programu (Varošaneć-Škarić, 1995; Škarić, 2006). Uravnotežena govorna izvedba s dobro odmjeranim sugovornim prozodijskim čimbenicima s obzirom na glas i tekst, trebala bi biti govornički ideal vokalnih govornih profesionalaca, rekli bismo, bez obzira na odabrani govorni stil koji proizlazi iz odabira komunikacijskih strategija. Govorna je izvedba dobra ako je

uravnotežena s obzirom na odabrane strategije u određenoj televizijskoj vrsti. Stručnjaci u procjeni medijskoga govora mogu potonji opisivati s obzirom na govornički ideal (Škarić, 1988, 2006) ili iznositi uprosječene osobine unutar većega govornoga korpusa, kao što Škarić i Varošaneć-Škarić (1994 a i b) opisuju govornike hrvatske nacionalne televizije ili se usredotočiti na neki određeni parametar, primjerice usmjerenost na slušatelja kao u radu Miloša (1995). Prema Škariću (1995, 2006: 51-62) govornički ideal hrvatske državne medijske škole temelji se na govornosti, purizmu i eleganciji. Takav način govora kojemu su glas i tekst u ravnoteži teži arhetipskom govoru. To je razgovorni govor, psihološki i prostorno bliskih sugovornika (2 m do 4 m), u prostoru bez znatnije buke, bez većih uzbuđenja, ali s izrazitim htijenjem za govornom komunikacijom i usmjerenošću na sugovornika, srednje glasnoće oko 60 fona. Društvenu savjetodavnu zonu Hall (1964, prema Hall, 1990) smješta u prostor između 1,5 m do 4 m. Između ostaloga, Škariću je svrha opisa tih pozitivnih odlika idealnoga medijskoga govora bila da se na njemu temelji kritičko argumentiranje pri vrednovanju govora u elektroničkim medijima. Premda danas najave ne izgovaraju spikeri kao nekada, već govorno daroviti i izvježbani govornici, istraživanja potvrđuju kako gledatelji i novije izvjestitelji-voditelji informativnoga programa ("prezentere") doživljavaju spikerima. Svrha je ovoga ispitivanja osobina i percepcije sugovornih prozodijskih znakova opisati kako se te osobine odnose na prihvatljivost medijskoga govora u informativnom programu različitih televizijskih postaja te kako udaljšavanje od arhetipskoga govora u govoru elektroničkih medija procjenjuju eksperti, studenti fonetike te gledatelji. Pragmatička je svrha teoretski model kultiviranoga govora prezentera informativnih emisija upotpunjavati objektivnim parametrima govornih prozodijskih čimbenika.

1.1. Pretpostavke

Jedna je od pretpostavki da će se neki voditelji oslanjati na implodiranu govornu izražajnost, tj. da će se govorna izražajnost svesti na suženi repertoar prozodijskih sredstava veće brzine i/ili glasnoće. Postavlja se pitanje kakva je učinkovitost takve govorne izvedbe s obzirom na strategiju informiranja. Pretpostavka je da se eksperti zbog poznavanja svih pozitivnih odlika govorničke medijske škole neće slagati u procjeni svih sugovornih prozodijskih čimbenika s gledateljima te da će se njihove procjene više slagati s objektivno izmjerenim parametrima. Kako televizijski medij, posredstvom "prezentera" prema gledateljima ima moć poistovjećivanja, izabran je audiovizualni materijal govora voditelja pri anketnom ispitivanju mišljenja gledatelja.

1.2. Određenje sugovornih čimbenika i svrha ispitivanja

Škarić (1991) određuje sugovorne elemente kao sastavnice dvaju slojeva u govoru – glasa i teksta, koji se istodobno nižu u vremenu. Prožimajući sve dijelove govora, oni ravnopravno sudjeluju s ostalim čimbenicima u govoru pa ih je bolje

odrediti kao sugovorne, jer je takvo određenje prozirnije od pojmova koji se uobičajeno koriste, tj. od pojmova nejezični, parajezični. U tome su smislu sugovorni elementi rečenična intonacija, govorna glasnoća, brzina, ritam, modulacije, stanke. Kada je govorna poruka dobro organizirana, primjereno njezinu obavijesnom dijelu i vrsti, sugovorni elementi podupiru rečeničnu organizaciju te pojačavaju obavijesnost poruke. Takva govorna izvedba olakšava percepciju poruke i pospješuje se voditeljeva komunikacija s gledateljem. Nasuprot tomu, oskudna ili neprimjerena govorna izražajnost (prebrz govor, preglasan govor, monoton tempo, izostanak ili nedostatnost funkcionalnih stanki), koja ne proizlazi iz obavijesnoga dijela poruke ili ne pripada strategiji obraćanja, u konfliktu je s obavijesnim dijelom poruke. Takav neuravnotežen govor odvlači pozornost na sebe, postaje buka u kanalu i u medijskome govoru oslabljuje voditeljevu ulogu komunikatora. U ovome se radu željelo ispitati kako sugovorni prozodijski čimbenici – rečenična intonacija, govorna glasnoća, brzina ili tempo govora te stanke utječu na percepciju televizijskoga govora te u kakvom su suodnosu percepcija i objektivni parametri tih čimbenika. Željelo se istražiti koliko je u informativnom programu govorna izražajnost usklađena sa značenjem poruke (s tekstom) te kako ga percipiraju stručnjaci i gledatelji. Svrha je istražiti koliko voditelji informativnoga programa utjelovljuju model dobrog izvjestitelja – komunikatora, tj. utvrditi model optimalne govorne izvedbe voditelja ("prezentera") u odnosu na ispitivane varijable sugovornih prozodijskih čimbenika. Optimalan govor slijedio bi postavljene standarde i bio govorno uvjerljiv svim gledateljima.

2. POSTUPAK

2.1. Materijal

Percepcijski dio istraživanja i objektivna mjerenja provedeni su na temelju snimki govora šest voditelja središnjih informativnih emisija Vijesti i Dnevnika triju televizijskih postaja (RTL Televizija, HTV – Hrvatska radiotelevizija, Nova TV) emitiranih tijekom travnja i svibnja 2008. Izabran je po jedan voditelj (m) i jedna voditeljica (ž) iz svake televizijske kuće slučajnim izborom pojavljivanja. U svrhu procjene stručnjaka fonetičara i studenata fonetike slučajnim su redoslijedom montirani govorni uzorci šest voditelja u podjednakom trajanju oko četiri minute, što znači ukupno 24 minute. Skupina gledatelja prozodijske čimbenike procjenjivala je prema montiranom audio-vizualnom materijalu cjelokupnih nastupa šest voditelja u središnjim informativnim emisijama.

2.2. Procjenitelji / ispitanici i anketa

Određene su tri skupine procjenitelja: ekspertna skupina stručnjaka fonetičara (E), studenti fonetike te gledatelji (G). Skupinu eksperata (N = 3) sačinjavali su asistenti na Odsjeku za fonetiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Studenti fonetike (SF, N = 37) bili su zastupljeni s četiri studijske godine: od prve do treće godine 21

student te s četvrte 16 studenata. Kao što je rečeno, ove su dvije skupine procjenjivale suodnos sugovornih prozodijskih čimbenika i teksta na temelju audiomaterijala govora voditelja.

Skupinu gledatelja (G) sačinjavao je 61 ispitanik iz šest hrvatskih gradova: Dubrovnika, Osijeka, Zagreba, Rijeke, Slavonskoga Broda i Petrinje.

Ukupno je podijeljeno 150 anketnih upitnika, a obrađen je 101 potpuno ispunjen upitnik. Struktura ispitanika svih triju skupina prikazana je u tablici 1. Sljedbeno pretpostavkama potonja je skupina procjenjivala na temelju audio-vizualnoga materijala.

Tablica 1. Ispitanici

Table 1. Participants

Ispitanici – stručna sprema							Spol		Sveukupno
Gradovi	Učenici	SSS	VŠS	Studenti	VSS	Umirovlj.	M	Ž	
Dubrovnik	1	-	-	1	2	2	3	3	6
Osijek	-	5	3	5	10	-	6	17	23
Petrinja	-	-	-	-	2	1	2	1	3
Rijeka	1	2	-	2	-	1	-	6	6
Sl. Brod	-	8	1	1	5	-	6	9	15
Zagreb	-	3	-	37	7	1	7	41	48
Sveukupno	2	18	4	46	26	5	24	77	101

2.2.1. Anketa / upitnik

Nakon općih demografskih podataka o procjenitelju dana je uputa o pozornom slušanju govorne izvedbe, glasnoće, brzine govora, raspodjeli stanki u govoru te na prirodnost govora. Pitanja su se redom odnosila na prirodnost govora, procjenu glasnoće govora s obzirom na govornu upućenost (pojedincu, govorenje manjoj skupini, govor masovnom auditoriju) te na statusno postavljanje govornika prema gledatelju (ravnopravan odnos, govor nadređenoga podređenom, govor nadređenoga s velikim autoritetom). Potonje su varijable preuzete prema ispitivanju Varošaneć-Škarić (2000) o govornoj glumačkoj proksemici. Brzina govora ispitivala se s obzirom na percepciju brzine (od sporo, primjereno do prebrzo) u odnosu na sadržaj poruke i uspješno razumijevanje i komunikaciju te s obzirom na intonacijske obrasce, od jednoličnosti, raznolikosti. Stanke su ispitivane u odnosu na raspodjelu i dužinu. Za svako pitanje mogao se izabrati samo jedan ponuđen odgovor, a sveukupna uvjerljivost televizijskoga govornika procjenjivana je na kontinuiranoj ljestvici od pet stupnjeva na kojoj je 1 značio loša, a 5 izvrsna govorna uvjerljivost. Na kraju je procjenitelj mogao navesti opisnu primjedbu ili pohvalu prema vlastitom izboru.

2.2.2 Tehnički uvjeti

Radi ravnopravnog postupka pri ispitivanju svih televizijskih voditelja izlazne su glasnoće bile ujednačene. Prve su dvije skupine procjenitelja/ispitanika materijale slušale preko profesionalnog CD uređaja Marantz i u istim prostornim uvjetima u prostoru Odsjeka za fonetiku. Tehnički je regulacija izlazne glasnoće za sve tri skupine (E, SF i G) bila ekvilibrirana trenutačnom broju slušača, što je bitno pogotovo za procjenu proksemičkih čimbenika (u anketi pitanja 2 i 3). Sve su informativne emisije snimane u istim uvjetima tako da je ugođena jednaka vrijednost izlazne glasnoće. S obzirom na tehničke uvjete prijenosa izlaza televizijskoga zvuka kojemu se tiši dijelovi podižu, a preglasni stišavaju, napominjemo da možemo zaključivati o relativnoj snazi govora voditelja. Audio-video materijal snimljen je putem AverTv sustava na hard disku osobnog računala.

2.2.3. Objektivna mjerenja

Objektivna mjerenja zvučnih i vremenskih parametara provedena su na temelju istoga auditivnoga materijala za svakoga voditelja/voditeljicu zasebno. Izrađene su zvučne slike rečenične intonacije, kretanja intenziteta, glasnoća (PRAAT program) i vremenski parametri: udio stanki u govoru, tempo govora (TG) i tempo artikulacije (TA). Intonacijski ulomci karakteristični za pojedine voditelje obrađeni su u Cool Edit programu. Tempo govora i tempo artikulacije dobiven je na temelju snimljenih uzoraka tipičnih za snimljene voditelje.

3. REZULTATI

3.1. Zvučni i vremenski parametri

3.1.1. Rečenična intonacija

U fonetskom smislu intonaciju ili govornu melodiju možemo odrediti kao figuru koju tvore uzastopne mijene tona. Prema Škariću (1991) kretanje tona slikovito opisuje slijed količine obavijesti: viši ton za obavjesniji rečenični dio i niži ton za manje količine obavijesti. To je naravno za očekivati u arhetipskom govoru. Akustičke analize rečeničnih intonacija pokazale su da se govor analiziranih voditelja intonacijski razlikuje ovisno o prevladavajućim govornim stilovima. Prosječne vrijednosti F0 odgovaraju indikatorima muških i ženskih glasova voditelja, a kod nekih su vrijednosti veće i zbog prirode mjerenja, jer su jači harmonici ušli u izračun (primjer kod P. P.-a), ali i zbog razvedenijih intonacija (slika 5). Monotoniji intonacijski obrasci imaju manju vrijednost raspršenja tona (tablica 2, slika 1, govornik T. J.).

Tablica 2. Srednje vrijednosti F0, s.d., minimalnih i maksimalnih vrijednosti F0 (Hz)

Table 2. Mean values of F0, standard deviation, minimum and maximum values of F0 (Hz)

	\bar{x} F0	s.d. F0	Min F0	Maks F0
T. J.	111,59	15,58	75,51	140,76
A. B.	203,53	62,43	152,80	727,16
T. Č.	180,66	27,65	80,41	224,39
P. P.	158,82	95,96	82,78	632,87
R. K.	234,80	41,82	165,57	354,58
Đ. D.	154,71	66,98	80,52	593,53

Intonacija varira od diskretne izražajnosti s nedostatno istaknutim fokusima (slika 1) muškoga govornika RTL Televizije, koji govori u suzdržanom, distanciranom, neutralnom stilu čije je osobine opisala Varošaneć-Škarić (1995).

Slika 1. Prevladavajuća intonacija muškoga voditelja RTL Televizije (T. J.)

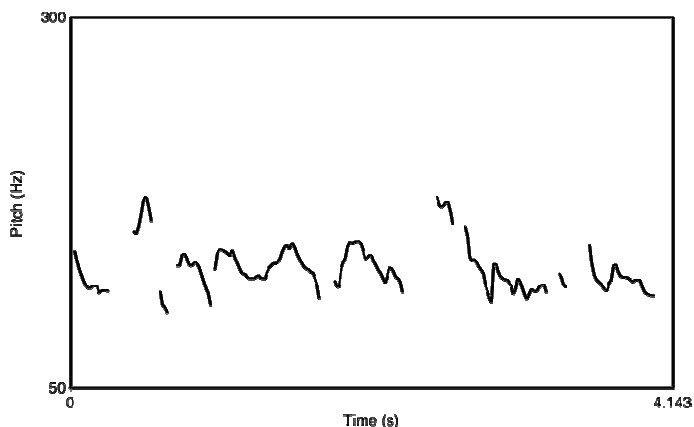
Figure 1. Prevailing intonation pattern of RTL Televizija's male anchor (T. J.)

U govoru voditeljice RTL Televizije prevladavaju intonacijski obrasci silovitoga govornoga stila (slika 2), koji je opisan kao stil koji intonacijski izjednačava obavijesne i neobavijesne dijelove sintaktičko logičkih cjelina, kojemu je sve važno, nema manje i više poznatih dijelova, kao stil bez ravnoteže, s učestalo prenaplašavanjem prvim dijelovima govornih cjelina (Varošaneć-Škarić, 1995).

Slika 2. Prevladavajuća intonacija voditeljice RTL Televizije u silovitom govornom stilu (A. B.)

Figure 2. Prevailing intonation pattern of RTL Televizija's female anchor when using a ferocious speaking style (A. B.)

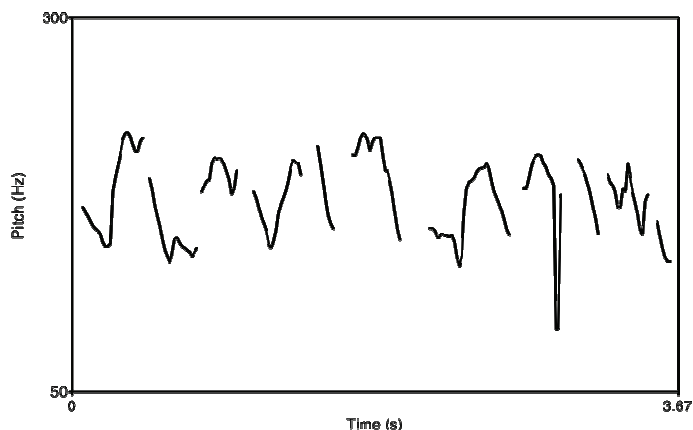
"Jer ona, tvrdi Zoran Milanović, vlada već četiri godine i stotinu dana."

Slika 3. Prevladavajuća intonacija muškoga voditelja HTV-a (Đ. D.)

Figure 3. Prevailing intonation pattern of HTV's male anchor (Đ. D.)

Slični su intonacijski obrasci voditelja HTV-a s razgranatom, tzv. "iscjepkanom" intonacijom uslijed takvoga ritma (slika 3), koja izlazi iz arhetipskoga govora i vezuje se uz čitaći govorni stil. Takvu intonaciju karakteriziraju visoki govorni počeci i učestali fokusi, tj. intonacijski vršci. Govorne intonacije voditeljice Dnevnika HTV-a još zornije pokazuju takav siloviti stil. Ovakvi obrasci ne ističu

neki fokus posebno, s obzirom na to da su sve značenjske riječi u sintaktičko-logičkoj cjelini istaknute: dokaz, Hrvatska, vojska, topnički, razarala, Knin (slika 4).

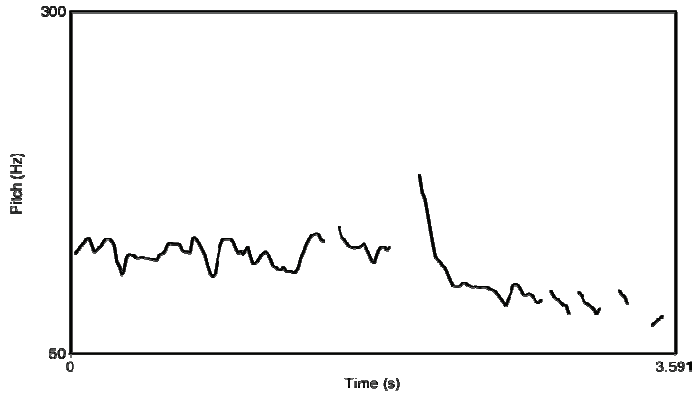
"Kao dokaz da je Hrvatska vojska topnički razarala Knin..."

Slika 4. Tipičan intonacijski obrazac voditeljice HTV-a u silovitom govornom stilu (T. Č.)

Figure 4. Typical intonation pattern in the speech of HTV's female anchor when using a ferocious speaking style (T. Č.)

Iznenadujuće je da prevladavajući govor ispitanih voditelja nacionalne hrvatske televizije nema osobine arhetipskoga govora, što se može objasniti promjenom uredničke koncepcije Dnevnika, koji više ne vode govorno posebno daroviti i izvježbani pojedinci (spikeri), već voditelji koji su ujedno urednici Dnevnika, koji i nisu birani prema vrsnoj govornoj izvedbi. Treba ipak reći da govor jednoga voditelja HTV-a, koji zbog postupka slučajnoga odabira nije prikazan u ovome radu, stručnjaci procjenjuju kao dobar, poželjan, arhetipski govor (Z. Š. prema ocjeni govorne izvedbe druge autorice za HTV).

Prevladavajuće rečenične intonacije i intonacije manjih sintaktičko-logičkih cjelina sa samo jednim fokusom, kao model dobre govorne intonacije razgovornoga stila ima voditelj Nove TV (P. P., slika 5). Napomenimo da stručnjaci fonetičari preporučuju jedan do najviše dva fokusa u arhetipskom razgovornom stilu. Iako voditelj nije imao najpoželjniji omjer stanki (samo 4% od ukupnog vremena govora), raspodijeljene su funkcionalno kao delimitativne i kulminativne stanke.

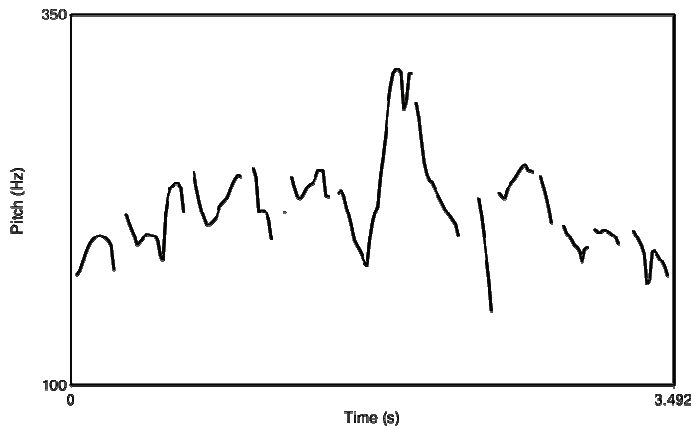

"Ozlijeđeni je mladić zadržan na liječenju i izvan je životne opasnosti."

Slika 5. Primjer dobre rečenične intonacije s jednim fokusom voditelja Nove TV (P. P.)

Figure 5. Example of a proper sentence intonation with single nucleus found in the speech of Nova TV's male anchor (P. P.)

Kod voditeljice Nove TV prevladavaju intonacije karakteristične za silovit-patetičan stil s preistaknutim fokusima koji dominiraju nad tekstualnim dijelom poruke, tj. postaju jakošću i dizanjem tona (gotovo 300 Hz) informativniji od novine u poruci (slika 6). Takav govor uz minimalan udio stanki u komunikacijskom surjeću informativnoga programa oslabljuje primanje obavijesti.

"Dvojica mladića nasred korza brutalno su pretukla trećega."

Slika 6. Primjer dvostrukih vezanih fokusa u silovitom stilu voditeljice Nove TV (R. K.)

Figure 6. Example of dual nuclei in a ferocious speaking style of Nova TV's female anchor (R. K.)

Kako su navedeni primjeri intonacijskih obrazaca tipični za pojedine televizijske voditelje, može se zaključiti da prevladava siloviti stil u informativnom programu hrvatskih televizijskih postaja koji ima uporište u strategijama uvjeravanja i uzbuđivanja (Varošanec-Škarić, 1995), pa govor više nalikuje najavama. Arhetipski razgovorni govor kojemu su određujuće strategije informativna i razgovorna, rjeđi je u informativnom programu.

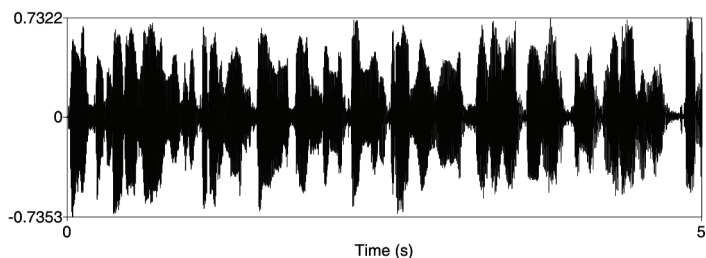
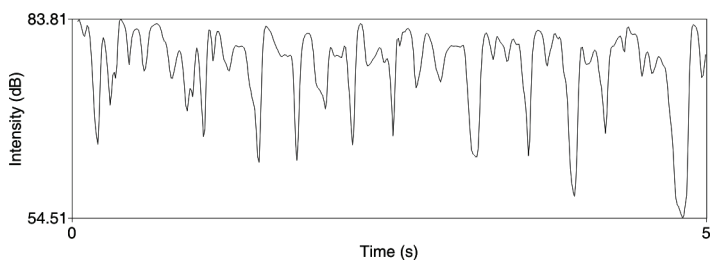
3.1.2. Govorna glasnoća

Kada je govorna glasnoća ugođena prema primjerenom broju slušatelja/gledatelja, što za informativni program znači govor prema pojedincu (1 – 2 slušatelja) i primjerenom statusnom odnosu voditelja prema gledatelju (ravnopravan status), voditeljeva govorna glasnoća postaje dobar proksemički znak. Glasnoća pak raste ako se govori stvarnoj ili zamišljenoj većoj skupini. Tako i glasnoća predstavlja sugovorni znak koji obavještava je li govor prema pojedincu, manjoj skupini ili govor masovnom auditoriju. Većoj se govornoj glasnoći pridaje viši status u odnosu na sugovornika. U najavama se preporuča govorna glasnoća koja zadržava dvostruku komunikaciju: prema pojedincu do govorenja manjoj skupini. U informativnom programu (vijesti, dnevnic) koji bi trebao težiti arhetipskom govoru glasnoća ne bi trebala znatno premašivati 60 sona (Škarić, 1995, 2006). Prema procjeni eksperata u govoru voditelja prevladava prejaka glasnoća, što odgovara prejakim intenzitetima od prosječno 79,37 dB (tablica 3: Prosječne vrijednosti snage govora (dB)), te javnom govoru upućenom većoj skupini, a kod nekih snaga odgovara govoru upućenom masi, što je karakteristično za javni govor persuazivne strategije. Referentna nulta vrijednost u programu PRAAT (Boersma i Weenink, 2009) određena je za svaku snimku zasebno u dijelu u kojemu nema govora, što znači da na rezultate nisu mogli utjecati eventualno različiti ulazni intenziteti. To je razvidno na tablici 3 jer prosječne intenzitetske razlike nisu velike, kreću se od 78,54 dB do najviše 81,16 dB. Rjeđa je očekivana raspodjela intenziteta primjerena za govornu angažiranost informativne strategije s manjim raspršenjem snage (govornik P. P., s.d. = 6,92 dB). Ekspertna skupina procjenitelja općenito je preporučivala tiši govor za nekoliko decibela (oko 2 dB), čak i u potonjem primjeru.

Tablica 3. Prosječne vrijednosti snage govora (dB)

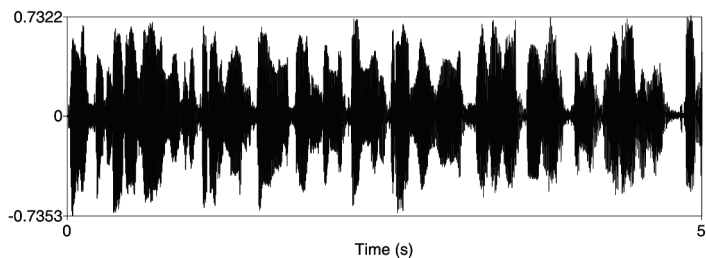
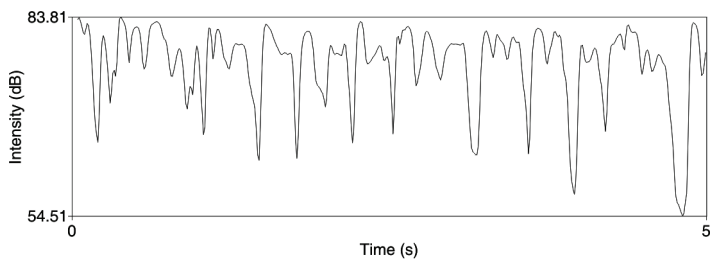
Table 3. Mean intensity (dB)

	\bar{x}	s.d.	Min	Maks
P. P.	78,73	6,92	45,15	84,33
T. J.	78,78	8,21	48,12	85,86
A. B.	79,82	8,82	42,82	87,06
Đ. D.	79,16	9,32	45,36	88,53
R. K.	78,54	7,98	48,72	84,41
T. Č.	81,16	10,15	47,94	88,87
\bar{x}	79,37	8,57	46,35	86,51

Slika 7. Kolebanje intenziteta za govornika T. J.

Figure 7. Intensity variability in speaker T. J.

Slika 8. Kolebanje intenziteta za govornika P. P.

Figure 8. Intensity variability in speaker P. P.

Prosječne vrijednosti intenziteta (u dB) za šest televizijskih voditelja izračunate su u PRAAT programu na temelju govora bez stanki, da tiši dijelovi ne bi utjecali na znatno smanjivanje vrijednosti.

3.1.3. Brzina govora

U percepcijskom smislu primjerena brzina govora bila bi ona koju ne zamjećujemo kao zaseban indikator u govornoj komunikaciji, tj. koja nije prebrza ili prespora. Kad govorimo o televizijskom govoru, podrazumijevamo da bi to trebao biti kultiviran govor, koji prema Škariću (1991) teži standardnoj normalnoj izgovornoj brzini, koja je prosjek osobnih brzina ili nešto sporija zbog jasnije dikcije i veće količine obavijesti. Da je prosječni tempo govora zagrebačkih televizijskih dnevnika 6,3 sloga/s, što je blizu gornje granice normalne brzine zbog maloga udjela stanki utvrdio je Škarić (1991). Bakran je (1996, prema Horga i Mukić, 2000) za hrvatski govor izmjerio vrijednosti tempa artikulacije između 5,4 – 8,3 sloga/s. Da bi se što preciznije izmjerila brzina govora, uobičajeno se u fonetskom postupku uspoređuju vrijednosti tempa govora koji uključuje i stanke (TG) s vrijednostima tempa artikulacije koji isključuje udio stanki u govoru (TA), a razlika tih dviju vrijednosti (RTATG) upućuje na vrijeme potrošeno na stanke (Horga, 1996; Horga i Mukić, 2000). Podaci Horge i Mukića (2000) o prosječnom tempu govora za voditelje informativnoga programa koji iznose 6,32 sloga slažu se s ranijim Škarićevim. Prije je Horga (1988) dobio da je prosječna brzina (TG) za hrvatski 5,2 sloga/s za čitani tekst te 6,9 slogova/s za brzo čitani tekst. Horga je utvrdio (1988) da je brzina izgovora veća u tekstovima koji su jezično strukturirani i povezani te da se u takvim tekstovima povećava i brzina artikulacije. Stoga je zanimljivo te podatke usporediti s prosječnim vrijednostima triju vremenskih parametara iz našega istraživanja (tablica 4). Razvidno je da ukupna prosječna brzina (TG) voditelja informativnoga programa triju televizijskih mreža iznosi 6,42 sloga/s, prosječna brzina artikulacije (TA) 6,82, a prosječna razlika tih vrijednosti (RTATG) 0,18 slogova/s.

Tablica 4. Prosječne vrijednosti brzine govora TA, TG i RTATG (slogova/s)
Table 4. Mean values of speech rate TA, TG and RTATG (syllables-per-second)

Voditelji	RTLm	RTLž	HTVm	HTVž	NOVAm	NOVAž	$\Sigma \bar{x}$	s.d.
TA	7,59	7,03	6,69	6,84	6,72	6,03	6,82	0,51
TG	6,92	6,52	6,47	6,38	6,44	5,79	6,42	0,36
RTATG	0,67	0,51	0,22	0,46	0,28	0,24	0,40	0,18

	RTL \bar{x}	HTV \bar{x}	NOVA \bar{x}
TA	7,31	6,765	6,375
TG	6,72	6,425	6,115
RTATG	0,59	0,340	0,260

Znači, vrijednosti su nešto više nego u prethodnih istraživanja, dakle, u gornjim granicama normalnih govornih brzina. Govorna brzina uvijek ide s drugim govornim čimbenicima pri govornoj izražajnosti i tek u skladu s ostalima može se

postići optimalna komunikacija. Veća brzina može se objasniti i artikulacijskom spretnošću (Horga i Mukić, 2000). Koja je to optimalna brzina za govorno spretnoga voditelja, može se izvesti iz ukupne usporedbe objektivno izmjerenih podataka i na temelju ankete. Možemo reći da ovi podaci pokazuju da je prosječna brzina govora (TG) voditelja najbrža na RTL Televiziji sa 6,72 sloga/s, potom slijedi HTV sa 6,42, što je usporedivo s prethodnim istraživanjima iako neznatno više, te Nova TV sa 6,11 slogova/s. Tempo artikulacije slijedi taj smjer (tablica 4, donja). Zanimljivo je da voditelji RTL Televizije i Nove TV imaju više vrijednosti TA i TG od voditeljica, što su Horga i Mukić (2000) ranije zamijetili u govoru voditelja TV dnevnika HRT-a, dok u našem istraživanju nešto više vrijednosti ima voditeljica HTV-a.

3.1.4. Udio stanki u govoru

U spikerskom čitanju vijesti stanke su gotovo isključivo u ulozi rečenične prozodije te bi sljedno tomu njihov udio u ukupnom trajanju govora trebao po Škariću (1991) biti 15%. Takav bi omjer trebao biti i ciljana mjera govornosti televizijskih voditelja. Količina stanki u govoru ovisi i o ulogama koje preuzimaju. Prema našem istraživanju samo se jedan voditelj približio takvomu priželjkivanome omjeru (10%, tablica 5), dok je ukupan prosječan omjer šest voditelja tek 6%. Takav bi omjer upućivao na prevladavajući čitači stil voditelja, a u prilog najbolje procijenjenih voditelja treba navesti da je, uz omjer stanki, bitna čestota pojavljivanja te mjesto unutar sintaktičko-logičkih cjelina.

Tablica 5. Omjer stanki u govoru (s)

Table 5. Speech-to-pause ratio (s)

Voditelji	RTLm	RTLž	HTVm	HTVž	NOVAm	NOVAž	$\Sigma \bar{x}$	s.d.
Omjer stanki (s)	0,10	0,08	0,03	0,07	0,04	0,04	0,06	0,03

Znači, viši omjer stanki ne mora nužno značiti veću informativnost i dobru raspodjelu unutar govornih blokova, tj. ne moraju biti i znakom logičke organizacije teksta. Za očekivati je da su stanke prisutne kao razgraničenje među dvjema rečenicama, sintaktičko logičkim cjelinama, na kraju većih cjelina (delimitativne stanke), prije istaknute riječi (kulminativne stanke). Moguće su stanke bez zvuka, tzv. prazne stanke te stanke oklijevanja koje su zamjetne slušno i akustički. Akustički nismo uzimali u obzir stanke prekida govora zbog mogućih adaptora, ali oni su izostali u ovom uzorku, vjerojatno zbog manje količine vremena govora unutar koga su stanke mjerene. Iako omjer stanki u govoru voditelja Nove TV (Petar Pereža) iznosi tek 4%, one su prema procjeni eksperata bile raspoređene na primjerenim mjestima u odnosu na delimitativne i kulminativne funkcije te su pospješivale komunikaciju.

3.2. Procjena eksperata, studenata fonetike i gledatelja

Ukupno sagledavajući rezultate ankete, moglo bi se reći da je razlika u procjeni eksperata, studenata fonetike i gledatelja bila i veća od očekivanja. Naime, za očekivati je da zbog strožih kriterija i uvježbanosti, profesionalni eksperti (asistenti fonetike) prozodijske znakove u medijskome govoru procjenjuju strože od gledatelja. To možemo objasniti poznavanjem čvrstih idealnih kategorija govora u elektroničkim medijima (Škarić, 1991, 1995, 2006) jer asistenti fonetike procjenjuju i podučavaju prema izvježbanim kriterijima. Ne možemo sa sigurnošću tvrditi koliko je na to utjecala činjenica da su gledatelji procjenjivali na temelju audiovizualnoga materijala, tj. upravo zbog toga se pretpostavljalo da će dodatni uzgovorni vizualni znaci pripomoći u uspostavljanju komunikacije. Primjerice, ekspertna skupina uglavnom procjenjuje logičnost govora voditelja nedostatnom, govor je "čitaći", a gledatelji su blagonakloni u općoj procjeni govora, govor svih voditelja im je približan spontanom (64% – 95% ispitanika), a studenti fonetike govor triju voditelja procjenjuju naravnim. Studenti su takav voditeljski govor povezali s udjelom stanki u govoru i njihovom dobrom raspodjelom (voditelj Nove TV), a govor voditelja HTV-a procjenjuju prirodnim zbog voditeljeve dobre govorne proksemike, tj. procjenjuju da se komunikacijski obraća pojedincu do manje skupine s ravnopravnim statusom.

Eksperti govornu glasnoću voditelja HTV-a (Đurica Drobac) procjenjuju kao govor upućen pojedincu, pa im je taj voditelj komunikacijski dobro usmjeren, a studentska skupina govor pet voditelja percipira uglavnom kao govor usmjeren manjoj skupini. Jedino govor voditeljice Nove TV procjenjuju kao usmjeren masi. Gledatelji se u odnosu na komunikacijsku usmjerenost raspršuju, što govori u prilog tomu da je to kategorija stručnjaka. Jedino su sigurni u glasnom govoru voditeljice HTV-a (T. Č.) čiji govor procjenjuju kao govor masi. Ukupno gledajući, može se zamijetiti da se u procjeni govora većine voditelja najviše slažu ekspertna skupina i studenti fonetike, što je važno i zbog pragmatične svrhe. Ono što bi trebalo pobuditi pozornost jest činjenica da eksperti prema procjeni glasnoće i društvenoga statusa govor većine voditelja procjenjuju kao govor nadređenoga podređenom, a studentska su stajališta o tomu podijeljena. Osobina je to silovitoga govora koji opisuje Varošaneć-Škarić (1995). Samo govor dvojice voditelja RTL Televizije (T. J. i Đ. D.) procjenjuju kao govor ravnopravnoga statusa prema gledateljima, te donekle govor voditelja Nove TV. Iz toga se može zaključiti da je njihova glasnoća primjerena jer je takav status za očekivati u arhetipskom govoru. S druge strane, sve tri voditeljice doživljavaju preglasnima i kao govor nadređenoga podređenome. Gledatelji ne prave tako istančanu razliku, njima većina voditelja govori ravnopravnim statusom, što upućuje da mimični fatički sugovorni znaci pridonose takvom dojmu.

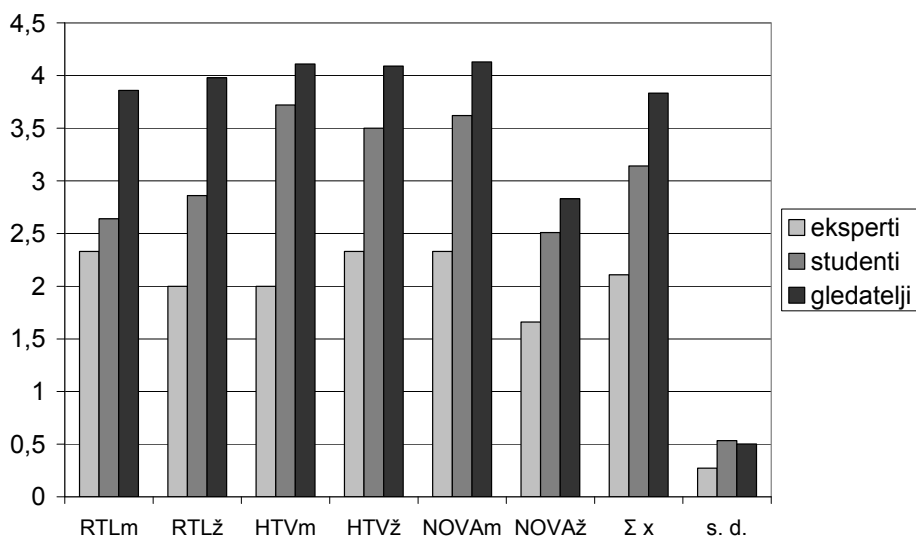
Eksperti i studenti slažu se i u procjeni brzine govora, tj. govor troje voditelja (RTLm, RTLž, NOVAž) im je prebrz. Objektivni rezultati voditelja RTL-a za brzinu artikulacije i brzinu govora imaju visoke vrijednosti od 7,59 slogova/s i 6,92 sloga/s, što je na gornjoj granici normalnoga govora. Općenito se silovit govorni stil

procjenjuje bržim, primjerice govor voditeljice RTL Televizije. Govor voditeljice Nove TV nije procijenjen prebrzim, što odgovara i objektivnoj mjeri RTATG od 0,24 sloga/s, što je među najnižim izmjerenim vrijednostima. Treba ipak napomenuti da brzina govora nijednoga voditelja, uključujući potonji primjer, nije procijenjena kao spora, što se slaže s objektivnim rezultatima vremenskih parametara. Eksperti i studenti slažu se i u procjeni udjela stanki, tj. da se voditelji ne služe dovoljno stankama. Pokazalo se da im je važnije kako su raspodijeljene stanke i njihovo trajanje, tj. postoji li ravnoteža u odnosu na njihovu funkciju, jesu li dovoljno razlikovne, pa se može reći da je njihova percepcija sukladna objektivnim mjerenjima. Eksperti su jedini zamijetili preučestale stanke kao dojam "rascjepkanog" u govoru voditelja HTV-a, što je potvrđeno i objektivnim mjerenjem. Što se tiče procjene udjela stanki skupine gledatelja, može se pretpostaviti da su vizualni sugovorni znakovi kao mimika i gesta utjecali na percepciju organizacije teksta i kompenzirali izostanak ili kraće trajanje stanki, jer se njihova percepcija udjela stanki razilazila s objektivnim vremenskim mjerama. Po sveukupnim rezultatima slaganja svih triju skupina o uravnoteženosti govora, izdvaja se govor voditelja Nove TV. Akustička su mjerenja pokazala da je to govor u kojemu prevladavaju rečenične intonacije s jednim fokusom (slika 5), ujednačene govorne glasnoće (slika 8) i balansirane u odnosu na temu/remu, tempa govora prosječno od 6,44 sloga/s. Premda je imao vremenski razmjerno malen udio stanki u govoru (4%), one su podupirale logičku organizaciju teksta jer su se nalazile na nužnim mjestima razdvajanja i isticanja informativnih dijelova teksta. Njegov bi govor bio primjer govorno spretnoga i vještoga televizijskoga voditelja.

3.3. Govorna uvjerljivost

U procjeni govorne uvjerljivosti voditelja skupine procjenitelja poredale su se očekivano respektivno (slika 9) od najstrožih prosječnih ocjena eksperata s najvećim slaganjem ($\bar{x} = 2,11$; s.d. = 0,27), studenata ($\bar{x} = 3,14$) te gledatelja ($\bar{x} = 3,83$). Potonje dvije skupine imale su podjednake prosječne vrijednosti standardne devijacije, tj. oko 0,5 stupnjeva.

Zanimljivo je da eksperti procjenjuju da je govor triju voditelja podjednako osrednje uvjerljiv (RTLm, HTVŽ i NOVAm), dok druge procjenjuju neuvjerljivim govornim nastupom, studenti ocjenjuju uvjerljivijim govorne nastupe voditelja HTV-a i voditelja Nove TV, gledatelji općenito procjenjuju govornu uvjerljivost gotovo sviju voditelja zadovoljavajućom i do dva stupnja više od eksperata, prosječno za jedan i pol stupanj, tj. kategoriju. Jedino lošije ocjenjuju govornu uvjerljivost voditeljice Nove TV (ispod 3). Prosjek je svih ocjena 3,36, a po strogim fonetskim kriterijima to znači da je govor voditelja prosječno prihvatljiv. Stroža ocjena eksperata i studenata očekivana je, budući da nije bila prisutna potpora vizualnih sugovornih i uzgovornih neverbalnih znakova.

Slika 9. Procjena eksperata, studenata fonetike i gledatelja govorne uvjerljivosti voditelja

Figure 9. Perception of anchor's persuasiveness by experts, students of phonetics and viewers

U zadnjem anketnom pitanju otvorenoga tipa, ispitanici su najčešće dometnuli negativne kritike ili miješane. Osobe visoke naobrazbe opisuju govor voditelja vrlo sofisticirano. Navedimo neke primjere:

RTLM – "Voditelj govori jednolično. Brzina govora je uvijek ista, pa je teže pratiti vijesti. Gotovo uopće ne koristi stanke." (studentica, 19 g., Zagreb)

RTLŽ – "Voditeljica govori jasno, glasno i razgovijetno. Jedino možda u nekim dijelovima govora biva prebrza i preglasna – možda preističe završni dio govora." (ispitanik, VSS, 27 g., Zagreb)

HTVm – "Voditelj ima brži tempo na početku intonacijske cjeline, koji prema kraju usporava te staccato modulacije. Također je na početku intonacijskih cjelina glasniji, pa se postupno ponekad stižava. Ima jako puno logičkih naglasaka." (studentica, 22 g., Zagreb)

NOVAm – "Voditelj se nije u potpunosti uspio riješiti južnjačkog dijalekta, sve ostalo O.K." (ispitanik, SSS, 26 g., Slavonski Brod)

NOVAŽ – "Brzinom i dinamikom želi postići dinamičnost i autoritarnost. Zbog te dinamičnosti i dobivam osjećaj da su sve informacije jednako dramatične, te da ih treba što prije prenijeti gledatelju." (ispitanik, VŠS, 47 g., Osijek)

Asistenti fonetike uz primjedbe o ispitivanim sugovornim prozodijskim znakovima daju primjedbe i o timbru glasa, što je logično, jer je timbar glasa također snažan sugovorni prozodijski znak:

HTVŽ – "Voditeljica ima lošu rečeničnu intonaciju. Stankama ne prati logičnost sadržaja. Glas bi trebao biti voluminozniji i niži, napet je." (asistentica na Odsjeku za fonetiku u Zagrebu, 30 g.)

4. ZAKLJUČAK

Zvučna analiza intonacijskih obrazaca, glasnoće te vremenski parametri brzine govora, omjera stanki u govoru, tempa artikulacije pokazuju da u navedenom uzorku govora televizijskih voditelja informativnog programa prevladava siloviti čitaći govorni stil, koji se udaljava od arhetipskoga govora. Kako je osobina takvoga stila zbog prevladavajuće uvjeravajuće strategije umjesto strategije informiranja neuravnoteženost govornih sugovornih čimbenika, logično je da su objektivna mjerenja pokazala konfliktan odnos teksta i sugovornih prozodijskih znakova. Izdvojio se govor voditelja Nove TV koji odlikuju dobri intonacijski obrasci s jednim fokusom unutar sintaktičko-logičkih govornih cjelina, primjerena uravnoteženost govorne glasnoće i dobra raspodjela stanki u govoru. Uravnoteženost tih prozodijskih znakova potvrđuju i rezultati subjektivne procjene. Ipak, treba reći da objektivni podaci vremenskih parametara ukazuju i na govornu spretnost televizijskih voditelja. Ukupni rezultati ankete pokazuju da su eksperti najkritičniji u procjeni govornosti, a znakovito je da se njihove procjene sugovornih prozodijskih znakova medijskoga govora više slažu s objektivnim parametrima od procjene gledatelja. To je važno i zbog metodike rada na poboljšanju govora profesionalnih medijskih govornika jer potvrđuje da kriteriji struke proizlaze iz objektivnih parametara. Brzina govora pokazala se izrazitijim ekstraauditivnim prozodijskim čimbenikom: sve se skupine procjenitelja slažu u procjeni. Studenti nemaju tako čvrste kriterije kao eksperti, ali su ipak stroži procjenitelji od gledatelja. Studentska podijeljenost u stajalištima, primjerice o tempu govora, raspodjeli stanki, govornoj upućenosti u odnosu na status, upućuje da se kao procjenitelji nalaze između gledatelja i eksperata, što je logično budući da su u procesu učenja i usvajanja obrazaca različitih govornih stilova. Potvrđena je pretpostavka da će zbog komunikacijskoga poistovjećivanja pri audiovizualnom stimulusu s profesionalnim govornicima gledatelji bolje procijeniti sugovorne prozodijske znakove medijskoga govora. Možemo zaključiti da je teorijski važna čvrsta veza sugovornih čimbenika, teksta i komunikacijskoga surječja u žanru informativnoga programa, kojom se pospješuje percepcija, a rezultati mogu koristiti u optimaliziranju komunikacije. Kao što se sugovorni elementi istodobno prožimaju u sloju glasa i sloju teksta,

trebali bi se međusobno nadopunjavati radi logičke govorne organizacije te tvoriti uravnoteženu angažiranost kultiviranoga govora u elektroničkim medijima. Pokazalo se da neki voditelji teže takvoj uravnoteženosti, dok se većina, iako govorno spretna, odmiče od arhetipskoga govora zbog promijenjenih govornih strategija u informativnom programu.

Zahvala

Na sudjelovanju u anketnoj procjeni zahvaljujemo asistentima Odsjeka za fonetiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, studentima fonetike i gledateljima te na potpori urednici TV centra Osijek Sandri Križanec. Na tehničkoj pomoći zahvaljujemo Jordanu Bičaniću, prof., tehničkom suradniku na Odsjeku za fonetiku. Posebno zahvaljujemo anketarima: Ivanki Maldini iz Dubrovnika, Mireli Hadžiavdzić, Zorici Kišpeter i Maji Mrekaj iz Osijeka, Suzani Sućec iz Petrinje, Tamari Nenadić iz Rijeke, Nataši Bjelobabić, Sandri Buljan i Magdaleni Dorić iz Slavonskoga Broda te Aleksandri Al Ahmed i Mirku Nenadiću iz Zagreba.

REFERENCIJE

- Boersma, P., Weenink, D. (2009). *Praat: Doing phonetics by computer*, <http://www.praat.org/> [pristupljeno 20. lipnja 2009].
- Hall, E. T. (1990). *The silent language*. New York: Anchor Books.
- Horga, D. (1988). Latentna struktura brzine izgovora. *Govor* V, 2, 129-145.
- Horga, D. (1996). *Obrada fonetskih obavijesti*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Horga, D., Mukić, I. (2000). Neki vremenski parametri govora u dnevnicima HTV-a. *Govor* XVII, 2, 105-127.
- Miloš, M. (1995). Govor elektroničkih medija mjereno parametrom usmjerenosti na slušatelja. *Govor* XII, 1, 48-58.
- Škarić, I. (1988). *U potrazi za izgubljenim govorom*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. (1991). Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U Babić, S., D. Brozović, M. Moguš, S. Pavešić, I. Škarić i S. Težak *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU i Globus Nakladni zavod.
- Škarić, I. (1995). Odlike hrvatske državne medijske govorničke škole. *Govor* XII, 1, 33-46.
- Škarić, I. (2006). *Hrvatski govorili!* Zagreb: Školska knjiga, str. 51-62.
- Škarić, I., Varošanec-Škarić, G. (1994a). Ocjene televizijskih govornika. *Govor* XI, 1, 1-9.
- Škarić, I., Varošanec-Škarić, G. (1994b). Skupna slika Hrvatske televizije. *Govor* XI, 2, 1-12.
- Varošanec-Škarić, G. (1995). Govorni stilovi u informativnim emisijama. *Govor* XII, 1, 71-78.

Varošaneč-Škarić, G. (2000). Proksemika glumačkoga govora. U K. Podbevšek i T. Gubenšek, (ur.), *Koločvij o umetniškem govoru*, 46-56. Ljubljana: Akademija za gledališče, radio, film in televizijo.

NON-VERBAL PROSODIC CUES IN TELEVISION NEWS BROADCASTS

Abstract

The aim of this paper was to examine how the assessment of non-verbal prosodic cues (including intonation, loudness, temporal parameters – articulation rate, pause distribution and speech naturalness and logic) conducted by expert phoneticians, students of phonetics and viewers (N=101) corresponds to the objective parameters (Cool Edit and PRAAT program): F0 value (Hz), intonation patterns, intensity (dB), tempo (syllable/s), pause ratio (s). These parameters were analyzed for six news anchors. Experts' assessment was more critical: anchor's speech was assessed as less logical, unnatural, too fast, with too few pauses, too loud sounding as a speech aimed at larger group. The experts agree with the values from the objective analyses employed in this study. The average intensity is 79.37 dB which would be typical for speech in a larger group, the average rate is 6.42 syllables-per-second and that is in the upper limits of normal speech tempo. The overall pause ratio is only 6%. These characteristics are often related to the expressive reading style. The fastest-speaking among anchors are those from RTL Televizija, followed by HTV's anchors and the slowest being those from Nova TV. Articulation rate should follow that order. Experts found the most natural and logical speech that of an anchor who had pauses at appropriate places, although the share of pauses within that speech segment was very low, speech rate being 6.44 syllables-per-second, but with a single focus intonation patterns – which is appropriate for informative communication strategy. Non-verbal prosody cues have set the anchors' speech further apart from archetypal speech, which can be explained by prevailing strategies of persuasion and motivation instead of the strategies desirable for informative program – informative and conversational.

Key words: television speech, non-verbal prosodic cues, intonation, informative speaking